

90 . București | Punct: Centrul Istoric – Str. Lipscani nr. 86-88 și str. Gabroveni nr. 51-53, Hanul Gabroveni | Anul: 2010

Anul: 2010

Cod RAN: 179132.69

Perioade: Evul Mediu, Perioada modernă, Monumente - Restaurare

Epoci: Epoca medievală timpurie, Evul Mediu, Monumente Restaurare, Perioada modernă

Tipuri sit: locuire, tip neprecizat

Categorii sit: Domestic, Neatribuit

Autori: Raluca-Georgeta Iosipescu, Emil Lupu, Cosmin-Gheorghe Moise, Ciprian Sandu

Instituții: Institutul Național al Patrimoniului, Institutul Național al Patrimoniului, Institutul Național al Patrimoniului, Institutul Național al Patrimoniului

Raport

Clădirea care este acum denumită „Hanul Gabroveni”, conform LMI din 2004 și 2010, nu a purtat de fapt niciodată acest nume, de la construire și până la redactarea primei liste a monumentelor, din anul 1976. După marele incendiu din aprilie 1847, Constantin Hagi Tudorachi (fiul lui Tudor), cumpără proprietățile unor vecin armeni (Hagi Kervorok și Hagi Agop) și, posibil, cea a lui Ghinea Șalvaragiul, construind actuala clădire (la nivel de pivnițe și parter), înaintea anului 1852, când ea deja apare pe planul Borroczyn. Primele cercetări arheologice au fost efectuate între anii 1967 și 1974, în interiorul fostului „Han Hagi Tudorachi”, de către Panait I. Panait. În anul 2008 a fost realizată o săpătură arheologică pe tot traseul străzilor Lipscani și Gabroveni, cu această ocazie fiind surprinsă prezența unei intrări vechi în pivniță, dinspre strada Lipscani.

În campania anului 2010 au fost efectuate opt secțiuni arheologice și zece casete, fiind urmărită stabilirea planimetriei acestei clădiri, datarea ei cât mai strictă și stabilirea eventualelor etape constructive și recuperarea eventualelor complexe arheologice mai vechi.

Există trei zone cu stratigrafie total diferită, una de cealaltă. Prima este cea a spațiului viran de la nr. 88. Cercetarea arheologică realizată prin trei secțiuni a stabilit că practic întreg perimetrul este alcătuit dintr-un strat foarte gros de moloz, rezultat din demolarea clădirilor existente anterior și din umplerea cu el a fostelor pivnițe. Stratul este gros de peste 2,5 m (față de nivelul de călcare actual).

A doua zonă este cea a parterului fostului han (zona traveei centrale). Sub nivelul de călcare actual, reprezentat de cuburi bazaltice așezate la sfârșitul sec. al XIX-lea a fost descoperit în situ un nivel de construire al etajului, ce suprapune un pavaj anterior, realizat din bolovani de râu. Acolo unde pavajul a fost demontat, apare un strat de moloz de demolare și un strat gros de pământ purtat cu fragmente de cărămizi și mortar, aparținând unei nivelări de sec. XIX. El se așeza pe o șapă groasă de mortar din var și nisip, aparținând unei etape vechi de construire (probabil de sec. XVIII sau început de sec. XIX), sub care nu a coborât intervenția arheologică.

A treia zonă este cea din corpurile de pivnițe (traveea estică și cea vestică). Aici situația stratigrafică a fost tragic simplificată cu ocazia decapărilor executate în anii 1997-1998 (probabil fără supraveghere arheologică). S-a constatat că aproape toată suprafața a fost decapată, până sub nivelul de construire al pivnițelor, în toate zonele cercetate. Această „sistematizare verticală” a dus la dispariția tuturor straturilor arheologice cu excepția părților inferioare ale unor complexe medievale, anterioare clădirilor de zid.

În cursul anului 2009, în actuala curte de la nr. poștal Gabroveni 53 au fost efectuate lucrări de hidroizolare a fundației clădirii de pe strada Gabroveni nr. 55, care au presupus lucrări adânci de săpătură. Probabil cu această ocazie au ajuns în stratul de moloz, scos din SI, mai multe fragmente ceramice aparținând sec. VII - VIII (cultura Ipotești-Ciurel). Aceasta ne determină să afirmăm că în zona curții de pe Lipscani 88 și Gabroveni 53 poate exista un orizont arheologic din această perioadă.

În ce privește curtea actuală, stratul de moloz rezultat din demolarea părților supratereane ale clădirilor de la nr. 88 (strada Lipscani) și 53 (strada Gabroveni), cât și cel obținut din lucrările de construire și reabilitare ale clădirilor de la nr. 90 (strada Lipscani) și 55 (strada Gabroveni), având o grosime ce ajunge și la 3 m, netasat, a reprezentat un real pericol și a împiedicat ajungerea la eventuale depuneri arheologice mai vechi.

De aceea, pentru stabilirea potențialului arheologic din acest perimetru este necesară mai întâi o decapare a stratului de moloz, numai sub supraveghere arheologică.

În ce privește perimetrul fostului „Han Hagi Tudorachi”, în epoca medievală acesta a fost ocupat de mai multe amenajări antropice. O parte dintre acestea au fost puse în evidență de cercetarea arheologică din anii 1967-1974. Având în vedere că cercetarea arheologică, atunci ca și acum, a fost posibilă mai ales în pivnițele din zona de nord a „Hanului Hagi Tudorachi”, acolo au și fost descoperite complexe arheologice medievale. Din acestea se păstrau doar părțile lor subterane, adânc săpate în pământul steril, care nu au fost astfel afectate la realizarea gropilor pentru construirea pivnițelor de sub han. Aceste complexe au un caracter modest, putând fi ușor considerate gropi menajere, sau pivnițele unor construcții supratereane ce nu vor putea fi niciodată descrise. Prezența constantă a acestor complexe în corpurile de pivniță D, E, H și A și M, ar conduce la cea mai facilă interpretare că ar jalona traseele a două ulițe medievale, ale căror trame au fost moștenite de străzile Gabroveni și Lipscani. Planimetria lor va trebui însă revăzută după cercetarea arheologică a zonei centrale a hanului. Cu siguranță ele marchează etapa medievală a orașului București, adică a unor locuințe caracterizate probabil mai ales prin precaritatea materialelor din care erau ridicate (lutul și lemnul); vecinătatea Curții Domnești nu a determinat un nivel ridicat de urbanizare sau o stabilitate ridicată a locuirii. Aceasta ar fi caracteristica acestei etape antropice, datată larg în sec. XV - XVII, extrem de importantă pentru cunoașterea începuturilor urbane și extrem de puțin cunoscută încă.

Următoarea etapă ar putea aparține sec. al XVIII-lea, conform datărilor propuse cu ocazia cercetărilor din anii 1967-1974. Acestea îi aparține o construcție cu două corpuri de pivniță (B și O). În mod cert, peste acestea era ridicat cel puțin un parter, cu cel mai probabil rol comercial. În această etapă de cercetare, este imposibil de spus pe unde era realizat accesul, de la parter, în cele două corpuri de pivniță. Comunicarea între ele era realizată pe sub două arce dublouri, păstrate încă în structura montantului dintre pivnițele B și O. Cele două pivnițe erau acoperite cu bolți semicilindrice, acum dispărute începând de la nivelul nașterii lor. Construcțiile din această etapă au fost realizate temeinic, din cărămizi de epocă bine lucrate. Este foarte probabil ca, în această etapă să fi existat deja o aliniere a clădirilor din această zonă. O altă pivniță la fel de veche, identificată parțial la nivel de fundații (în pivnița H) și de elevații (pivnița I și J), a funcționat tot în sec. al XVIII-lea. Ea avea acces dinspre S, prin actuala pivniță I, pe o scară sau un gârlici, cu o altă pantă decât cel păstrat acum. Pentru a stabili datarea acestei pivnițe, va fi necesară cercetarea arheologică a suprafeței K, încă încărcată de gunoarie de epocă contemporană. După părerea noastră, în cursul sec. al XVIII-lea și în prima jumătate a sec. al XIX, pe locul „Hanului Hagi Tudorachi” au funcționat două clădiri, independent una de cealaltă. Una se afla pe amplasamentul pivnițelor O și B, iar cealaltă pe amplasamentul pivnițelor I, J și H. Pe locul curții actuale se aflau alte două construcții subterane, independente de acestea: una era aliniată la frontul de clădiri de pe strada Lipscani, având peretele de V adosat la pivnița H-I, iar cealaltă era aliniată la frontul de pe strada Gabroveni. Aceasta din urmă avea aproximativ 20 de metri lungime, iar peretele său de V se mai păstrează și acum, fiind preluat ca montanț al pivniței L. Nivelul de călcare din interiorul pivniței B era cu până la 1,55 m mai jos față de cel actual. În depozitul de moloz creat prin demolarea parțială a pivniței B au fost descoperite fragmente de olane și de cahle-placă micasate cu fața închisă. Așadar, încăperile de locuit supratereane aveau acoperiș din țiglă și erau dotate cu sobe cu cahle.

Actuala clădire a „Hanului Hagi Tudorachi” a fost construită după marele incendiu din ziua de Paști a anului 1847. Pentru prima dată apare consemnată în planul Borroczyński din 1852 și purta denumirea de „Hanul Hagi Tudorache”. Potrivit documentelor de epocă, hanul a fost construit de acest negustor, pe terenuri și pe amplasamentul unor pivnițe arse, cumpărate de la mai mulți negustori armeni (Hagi Kervorok și Hagi Agop), care cereau aprobare în iunie 1847 să rezidească două bolți în ulița Lipscanilor. E posibil ca bolțile pivnițelor O și B să se fi prăbușit în timpul marelui incendiu. Constructorii au hotărât să renunțe la pivnița O, pe care au umplut-o cu molozul rezultat din curățarea terenului. Au reconstruit bolta în leagăn ce acoperea pivnița inițială B, dar au ridicat în prealabil montanții de V și E cu încă cel puțin 0,50 m, astfel că în zona cheii de boltă, nivelul extradadosului era cu cel puțin 1 m mai ridicat decât nivelul de călcare stabilit

pentru curtea interioară ce a înlocuit pivnița O. Faptul că bolta în leagăn ce acoperă acum pivnițele B și C este continuă, fără rost de adosare acolo unde se sfârșea inițial pivnița B, este o dovadă. Analiza de parament din zona C8 este iarăși dovada ridicării nivelului bolții. Rostul acestei ridicări a bolții este dat de practicarea unor ferestre de aerisire și vizitare a spațiului interior al pivniței, dinspre curtea interioară. În paralel, la E de pivnița O a fost realizată o travee estică de pivniță (L și M). La peretele de E al pivniței O a fost adosat un zid nou, cu rost de montant, iar la peretele de V al pivniței deja existentă în actuala curte, a fost adosat un alt zid cu rost de montant, cu grosimea unei cărămizi de epocă pusă pe lat. Între cele două structuri de zidărie a rămas un rost umplut cu pământ neumblat, observat începând din 1998, când acest placaj de cărămizi a început să se macine. Pe cei doi montanți rezultați se sprijinea o boltă în leagăn. Astfel a apărut o nouă pivniță L. Pentru comunicarea între cele două travee de pivnițe, a fost construită pivnița de legătură P. Corpurile de pivniță A și M sunt contemporane cu pivnița L.

Deoarece mari suprafețe ale „Hanului Hagi Tudorachi” sunt folosite pentru lucrări de sprijinire provizorie, nu au putut fi efectuate săpături arheologice unde se impunea. Pericolul de prăbușire a unor structuri din construcție era de asemenea foarte mare. Pe toată suprafața pivniței M exista o șapă groasă de beton care nu putea fi spartă fără a produce trepidații. În curtea actuală un strat gros de moloz a împiedicat adâncirea săpăturii arheologice peste 2 metri. Din aceste motive nu au putut fi rezolvate o serie de probleme de cronologie a monumentului. Nu a putut fi stabilită planimetria clădirii de pe strada Gabroveni 53, care a funcționat contemporan cu prima clădire de zid de sub actualul han (pivnițele B și O). Aceasta era o construcție alcătuită din parter și pivniță, din zidărie de cărămidă legată cu mortar de var și nisip și funcționa deja, cel puțin în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Nu a putut fi stabilită planimetria clădirii adosată la pivnița alcătuită din compartimentele G, F, H, I, J. Pentru stabilirea raportului cronologic între cele două construcții este necesară investigarea arheologică între SII și latura estică a hanului. Nu a putut fi stabilit accesul în pivnițele B-O din exterior. Este foarte probabil ca acesta să se fi realizat dinspre N, însă cercetarea din sectorul casetei 6 nu a putut fi extinsă în această etapă. Nu a putut fi stabilită relația dintre corpul nord-vestic de pivniță (pivnițele D și E) și restul complexului. Pentru aceasta ar fi necesară cercetarea arheologică în capătul de N al curții interioare a hanului. Nu a putut fi cercetat sectorul K de pivniță, deoarece prin această zonă este realizată circulația personalului muncitor și aprovizionarea cu materiale a șantierului de restaurare.

Întregul material arheologic descoperit a fost triat, spălat, etichetat și fotografiat, fiind depozitat la sediul INP în vederea prelucrării științifice.

Informații suplimentare online

[Raportul 4626 din cronică.cimec.ro](http://raportul4626.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
